

viatges

En Luis és un dels venedors
d'*agua helada* que
sustenten el país.

Nicaragua,

dolça terra de contrastos

Elena Montiel — Nicaragua desperta fresca un dia més. Ja se senten les destres mans *palmeando*(1) el *maíz* per fer les *tortillas*(2) matutines que acompanyaran el *gallo pinto*(3) i el formatge. L'olor es pot flairar a gairebé tots els racons del país, i treu del llit els més dropos. Ja de bon matí, a les cinc, quan el sol encara té mandra, les senyores es lleven per preparar l'esmorzar dels homes de la casa; ells s'aixequen, prenen el got de cafè i el primer àpat del dia i marxen *monte adentro* amb el seu *machete* en una mà i una *pichinga*(4) d'aigua a l'altra. Alguns aniran a collir cafè, d'altres a *tapiscar* el *maíz*, d'altres a veure com està la collita dels *frijoles*. Els nens i les nenes –els que no han d'anar a treballar o no s'han de quedar a casa ajudant en les tasques domèstiques o cuidant els germans petits– es lleven i, amb la marca de la *cobija*(5) encara a la cara, se'n van cap al gran bidó d'aigua una mica rovellat. Avui no hi ha aigua, ni n'hi haurà en tot el dia; en algunes cases n'hi va haver ahir i, potser amb una mica de sort, tornarà demà o demà passat; en d'altres cases no se sap quan arribarà, fa mesos que en van veure sortir l'última gota de l'aixeta, i no creuen que torni aviat; tot i això no perden l'esperança i a tothora obren la *paja* per assegurar-se que no hagi arribat ja.

De mica en mica els carrers polsegosos es van omplint de nens i nenes, de joves, alguns a peu, d'altres que van aixecant sorra amb la bicicleta. Tots van impecables: camisa blanca, faldilla prisada blau marí, mitges o mitjons blancs i les sabates negres lluents de tant fregar-les insistentment. Tots van amb el cap moll, i tots porten l'*escarapela*(6) de l'escola que els identifica. L'uniforme, representació «del orden, la igualdad, la disciplina y los colores de la bandera», és una de les condicions per ser acceptat a l'escola, la primera fàbrica d'analfabets i de desigualtats del país. Als carrers, els aparells de música comencen a sonar i la Ke Buena acompanya tots els infants casa per casa en el seu camí a l'escola. Alguns caminaran deu minuts, uns altres tardaran mitja horeta i d'altres menys afortunats es *dilatarán* una hora i mitja en bicicleta. Però l'esforç s'ho val, i ja que són afortunats de poder anar a l'escola, fan l'esforç amb entusiasme.

Nicaragua, una erupció diària de vida, llum i color.

El transport públic és un punt de trobada de somriures i de cançons.

La vida al carrer reflecteix la riquesa humana del país.

El sol pica fort i la gent s'ha de resguardar a les seves cases de fang.

A les vuit del matí

Nicaragua es desperta a poc a poc i a les vuit del matí ja no queda ningú al llit; tothom es troba al seu lloc: les dones a casa netejant, cuinant i cuidant els nens petits i els avis; els homes i els joves al camp treballant, i els nens a l'escola.

Però no tots els nens són a l'escola; n'hi ha alguns, com en Dieguito i en Joxan, que estan embetumant sabates pels carrers d'un poblet oblidat del nord de Nicaragua, com ho fan tants altres nens i nenes, alguns sense pare ni mare, d'altres en una situació econòmica ínfima. I és que ser nen a Nicaragua no és gens fàcil; ni ser dona, ni ser home. Ser un ciutadà nicaragüenc és difícil, molt difícil. Nicaragua, com diria el *padre* Theo,(7) el *padre* dels pobres, és un país submís, trepitjat, humiliat, una vegada darrere l'altra. Des que Colom va posar els peus en terres americanes per posar fi a tantes cultures, a tants drets, a tantes vides, per sembrar la injustícia, la por, les desgràcies, Nicaragua ha estat sotmès. I després de la colonització maldestra dels espanyols, va venir la submissió dels Estats Units i la de la família de dictadors Somoza, i novament la dels Estats Units i dels governs de dretes. Anys i més anys, segles de submissió d'un poble, de privació de drets, de silencis, de maltractaments, d'injustícies. Tot això, sumat als tan i tan freqüents desastres naturals, ha provocat que Nicaragua es trobi en una situació de misèria que la col·loca en la segona posició dels països pobres del continent americà. Un país que, com diu Klomberg, l'han fet empobrir. No és, com popularment es diu, un país pobre; és un país empobrit, que l'han fet pobre tota aquella gent que s'ha volgut aprofitar de les seves riqueses.

Ser nicaragüenc no és fàcil

Ser nicaragüenc, doncs, no és gens fàcil. Als carrers de la capital es barregen els cada vegada més rics —amb els seus luxosos quatre per quatre— amb els cada vegada més pobres —que van amb cotxes de ferralla o amb autobusos atrotinats, o fins i tot amb algun carretó tirat per cavalls—. A les comu-

nitats, milers de persones viuen en cases dèbils, de fang o de fusta, fins i tot de plàstic, susceptibles de ser enderrocades per les primeres pluges de l'estació d'hivern, o per algun dels tants *temblores* que es produeixen tan freqüentment amb el canvi d'estació. Hi ha comunitats i barris sense llum, sense clavegueram, i la darrera crisi de l'aigua fa que moltes famílies pateixin racionament o faci mesos que no veuen ni una gota d'aquesta matèria primera tan bàsica. Fruit d'això sorgeixen les malalties, les passes, les morts prematures. El servei sanitari i els hospitals són precaris i, en molts casos, no garanteixen els serveis mínims a tota la població. Els hospitals privats, així com els medicaments, són un vertader luxe, i moltes vegades les malalties que podrien ser de fàcil cura es converteixen en veritables problemes. Les vagues dels metges s'ajunten amb les dels mestres, les dels transportistes, les dels estudiants. Els mestres reclamen una millora del sou —amb el que cobren, una autèntica vergonya, no arriben ni a pagar la *canasta bàsica* de dues setmanes—; els transportistes es queixen de la puja de preus del petroli; els estudiants s'enfronten a la puja de preus dels autobusos que els han de portar a la universitat. Vagues i manifestacions d'uns i altres s'apleguen als carrers de Managua; les classes s'aturen, el transport públic deixa de funcionar, els hospitals es paralitzen. La violència cada vegada és més present en aquestes reivindicacions, que sempre acaben amb algun ferit i fins i tot algun mort. Les bombes lacrimògenes i els cops de porra de les forces de l'ordre provoquen encara més aldarull. I, enmig de tot aquest rebombori, homes alcohòlics es refugien en la cervesa i el rom per evadir-se una mica de la seva tan desesperant situació. Ha de ser dur tenir una família, uns fills i una casa per mantenir i no tenir cap esperança de trobar una feina digna. Els índexs d'atur són elevadíssims, i les poques feines que hi ha són d'uns sous que no permeten ni pagar el material escolar dels fills. Però hi ha «zones franques»: la darrera moda en explotació laboral.

Els infants creixen innocents entre un mar de tensions i misèries.

La Sonia torna de la maquila sense perdre l'esperança.

«Enchilada a peso, a peso la enchilada».

Don Domingo, un vertader exemple de militància i compromís per la causa del seu poble.

Els *nicas* són fills del *maíz*, perquè aquest és l'aliment que els fa créixer.

Gallopinto i tortilla, el menú que els *nicas* mengen tres cops al dia.

Els japonesos, els coreans, els xinesos, arriben a Nicaragua per plantar les seves fàbriques de roba i de sabates, que elaboren amb mà d'obra barata i que després de posar-hi l'etiqueta de la marca corresponent es venen a preus més alts que el sou de tot un mes d'un treballador. I és que cada vegada són més les zones franques, i cada vegada són més els nois i noies que hi van a treballar i que són explotats. Però només passen la selecció els nois i les noies més joves, els majors de trenta ja no els vol ningú. S'aixequen a les quatre per marxar de casa a les cinc *banyats* i esmorzats, caminar una bona estona i agafar algun bus per començar a treballar a les sis. La jornada laboral s'allarga fins a les sis o les set del vespre, i tenen només una hora escassa per dinar. Després de passar més de dotze hores drets davant d'una màquina de cosir sense gairebé moure's, perquè, segons diuen, «los japoneses tienen muy mal humor y nos regañan si hablamos», han de tornar cap a casa, on arribaran una hora més tard i hauran de preparar el sopar per als nens, molts dels quals hauran passat el dia sols, al carrer o amb alguna de les àvies —que moltes vegades s'acaben convertint en les «mares» dels infants—. Però els japonesos, els coreans o els xinesos, per pal·liar una mica aquesta situació d'explotació —que ells no troben pas malament i que al mateix govern ja li va bé perquè ofereix «llocs de treball» a molta població i redueix els índexs d'atur, encara que els sous siguin tan i tan ínfims que faci vergonya esmentar-los—, creen grans projectes «solidaris»: regalen bicicletes a les mestres perquè vagin a treballar, fan ponts, centres de salut —encara que no es preocupen gaire si en aquelles instal·lacions tan modernes i eficaces hi haurà algun metge que els doni alguna utilitat—, regalen latrines, escoles —algunes sense mestre, però d'altres sense ni tan sols una cadira o una taula, ni una pissarra ni un guix—. I això ho fan els xinesos, però també la gran majoria de països desenvolupats —o els podríem anomenar, també, *empobridors*—; alguns ho fan amb bona intenció, d'altres ho fan per netejar-se les consciències; d'altres són més roïns

i ho fan per perpetuar la miserable situació del país. I és que els apadrinaments, els projectes de cooperació, etc., si no se saben fer bé o no es fan amb bones intencions, s'acaben convertint en projectes paternalistes que provoquen una dependència dels països pobres envers els rics que fa que s'hi repengin i no puguin buscar sortides per ells mateixos. I d'aquesta manera, la situació es perpetua: continua havent-hi llicenciats venent *agua helada* als semàfors de Managua, les dones continuen essent sotmeses, silenciades, maltractades; els infants continuen sense tenir més futur que el del dia d'avui. I el present acaba essent l'objectiu prioritari de tots els que es troben en aquesta situació. L'important és saber si avui podrem aconseguir els *córdobas* necessaris per pagar la *libra de frijoles* i el tallet de formatge que ens menjarem per dinar. L'important és saber si hi haurà aigua, o si la podrem anar a aconseguir on sigui per tal de poder bullir l'arròs, rentar la roba i banyar-nos. L'important és l'ara, i la resta queda en segon terme. És molt fàcil dir que els nicaragüencs són uns *güebones*, uns ganduls, uns borratxos o uns mentiders, però quan la situació és tan desesperant que no saps si tindràs un plat a taula a l'hora de dinar, si tindràs aigua per rentar tota la roba bruta, si podràs aconseguir el medicament en el cas que el nen es posi malalt, doncs l'avui s'acaba convertint en l'únic element important. Quan la situació és tan desesperada, quan no hi ha la percepció d'un demà segur, la perspectiva de vida canvia de rumb.

La violència augmenta

Però amb tot, la violència augmenta, i van en augment el nombre d'assassinats, de violacions, de robatoris, d'agressions, que es produeixen sobretot en els suburbis de la capital i que són retransmesos sense escrúpols en els *noticiers* de la televisió pública. I és que mentre la gent es despista i s'entreté amb aquestes notícies tan sensacionalistes –i amb les tantes telenovelles mexicanes que passen a tot-hora a tots els canals– s'obliden de

La música és l'encarregada de posar ritme i color a la vida dels nicaragüencs.

Un somriure t'acompanya sempre, durant tot el camí.

La Samanta, una mirada que enamora.

pensar en política, de veure què diu el president avui, de què passa amb els seus drets. I d'aquesta manera, el govern continua amb els seus jocs sense pietat per mantenir-se al poder i per assegurar els privilegis de la minoria, encara que sigui trepitjant els drets de la majoria. I la població es troba cada vegada més dividida i més enfrontada en dos bàndols: els rics i els pobres, els sandinistes i els liberals –tot i que fins i tot dins d'aquesta divisió política ja s'afavoreixen les situacions perquè en cada partit també hi hagi divisions internes–. I a tota aquesta situació econòmica, política, social i internacionalista que pateix el país hem d'afegir-hi encara un factor que té molt de poder en la societat: la religió. La religió continua essent l'opi dels pobles; és el que els té lligats de peus i mans, però també és la punteta de llum que els dona esperança i els ajuda a tirar endavant. Entre els catòlics i els evangèlics trobem dotzenes de noves variants religioses i noves sectes –la gran majoria importades dels Estats Units a través de *misioneros por la paz*–; així, ara trobem protestants, mormons, testimonis de Jehovà, entre molts d'altres. Les esglésies s'emplenen de bat a bat els diumenges; les cases dels evangèlics es converteixen cada nit en llocs de culte on s'apleguen tots els creients a resar; un local buit amb unes cadires de plàstic, o un tancat amb quatre fustes i cartró, es converteixen en temples d'adoració; els temples luxosos envaeixen cada vegada més el mapa arquitectònic de les ciutats. Trobem una església, d'una o altra tendència, a cada cantonada. Els predicadors van pels carrers amb megàfons i puguen als autobusos a predicar, a adoctrinar «como hizo Jesucristo», i, aprofitant l'avinentesa, s'embutxaquen alguns pesos que els fidels els regalen altruïstament. I així és com viuen, o sobreviuen, avui els *nicas* humils als poblets, a les comunitats o als barris de Nicaragua.

Però el cert és que Nicaragua no es pot explicar només amb paraules, més aviat s'hauria d'explicar amb cançons, amb olors, amb sensacions, amb sentiments.

Lliçons de solidaritat

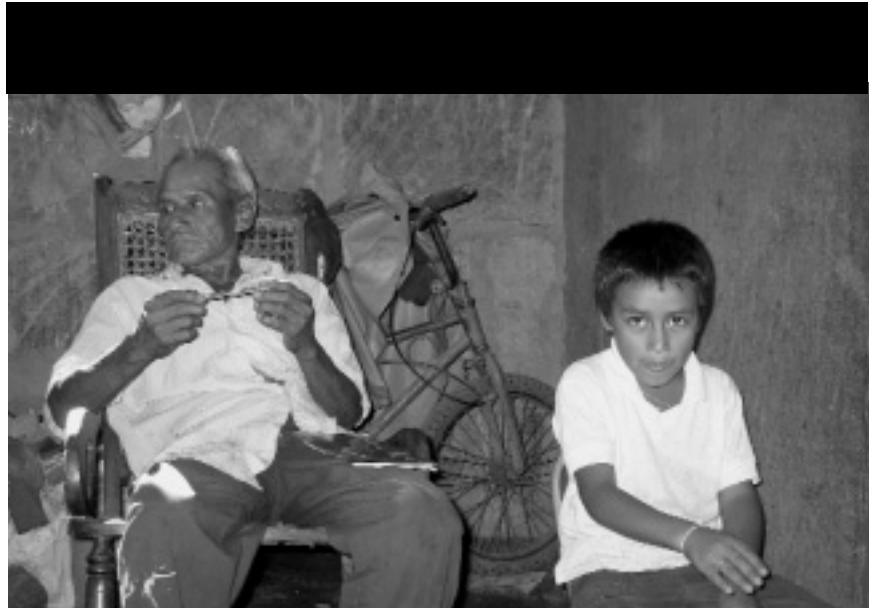
El dia avança, i els carrers continuen plens de vida, de gent, de nens jugant amb rodes velles, amb *chivolas*,⁽⁸⁾ amb *trompos*,⁽⁹⁾ tot cridant, rient, demanant un *peso*; la música envaeix cada racó, la gent canta; els venedors ambulants passen catòlicament a la mateixa hora cada dia: «¡cajetas de leechel!, ¡las cajeeetas!», «¡eloootes, nacatamaaaales!», «¡churrillos de queso a peso!» –algun despistat acaba preguntant: «¿cuanto vale el churrillo?»–; criden ben fort, perquè els sentin arreu, fent córrer a més d'un que vol comprar-los productes. Els busos van carregats fins dalt, a tota velocitat, sense fer cas a cap norma de trànsit, i van tan plens de gent que sempre hi ha algú que penja de les portes obertes de bat a bat –els carteristes més professionals aprofiten per fer el jornal–. Les *comiderias* improvisades apareixen cada migdia i cada vespre a gairebé cada cantonada per oferir els productes casolans típics del país: *gallopinto con cerdo asado, enchiladas, tajada con queso, pollo rostizado, carne desmenuzada*... El *maíz* cultivat l'acaben convertint de mil formes diferents per tal de donar un toc d'originalitat a aquest producte tan vital per a ells: *elotes, tamales, nacatamales, pinol, pinolillo, atol, atolillo, chicha, chilote, güirilas, tortillas, empanadas*; i és que per alguna cosa els *nicas* s'autoanomenen *hijos del maíz, puros pinoleros*. I si una cosa tenen els *nicas* és destresa i imaginació: la canya de bambú la converteixen en *canastos* de totes mides per vendre la fruita, per guardar objectes...; transformen un tallet de suro en clauers preciosos; amb els *jicaros*, una fruita borda que hi ha als països tropicals, ben pelada, buidada i llimada, s'acaben convertint en innovadores vaixelles. I així, el mercat de Masaya s'omple de venedors i de productes que els turistes compren aficionats: hamaques, quadres, porta-retrats, vestits folklòrics i, en definitiva, tot tipus d'objectes decorats amb motius que identifiquen clarament l'art primitivista nicaragüenc. També podem parlar d'un altre tipus d'art: la música. La família Mejía Godoy al complet, els Guardabarranco, Pancasan, Guaraguao, Dimensión Costeña, Los Mokuanes, entre molts d'altres, a més de la música revolucionària, la música

folklòrica i la música popular, fan que la discografia de Nicaragua no tingui res a envejar a la de molts altres països. I a les nits, en alguna contrada de cada municipi, apareix un boig enamorat de la música que es posa a tocar i cantar les seves cançons que tanta identitat els donen com a nicaragüencs; de mica en mica s'hi van sumant els amics, els curiosos, els que estimen aquestes cançons, i allò que havia començat essent un noi que practicava amb la guitarra, s'acaba convertint en una orquestra improvisada: un toca una caixa que ha anat a demanar a un veí, l'altre portava una flauta, l'altre un *charango*, altres canten i ballen..., i cada nit es converteix en una festa. Les nits de festa, però de festa amb orquestra de veritat, es transformen en competicions de ball: no hi ha ningú que balli sol, tothom balla en parella, i els acords de cada cançó fan que els surti aquella capacitat innata que tots els llatins tenen de poder ballar igual de bé un *reggeton* que una peça lenta, o una polca, una *bachata*... I és que a Nicaragua qualsevol excusa és bona per fer festa: el dia dels enamorats, els carnivals, la Setmana Santa, que s'allarga tot un mes amb viacrucis, misses i *enramadas*; el Nadal i el fi d'any converteixen el cel en un mar de colors de tanta pólvora i coets que es llancen arreu del país; les *fiestas patronales* s'encadenen una darrere l'altra; la celebració de la mort de Sandino segueix a la del seu naixement, i l'aniversari de la *Revolución* al de la *Cruzada*; i així, cada dia, cada ocasió, és una festa. Els casaments es converteixen en esdeveniments únics, igual que els *quince años* de les noies, on es fan festes, on es convida tota la comunitat i on no hi ha ni un detall que no estigui degudament pensat: el vestit de la noia de color rosa, els plats, els gots, els tovallons roses, els globus roses... Es mata un porc i es fa *arroz a la valenciana*, i un gran *queque*, un pastís de quatre o cinc pisos que es reparteix entre els convidats, però també entre els veïns, amics... Són festes importants i s'han de compartir amb tothom. I és que els nicaragüencs, si d'alguna cosa saben, és de donar lliçons de solidaritat: comparteixen el que tenen i el que

no tenen, no pas el que els sobra. Si maten una gallina, d'aquella gallina en mengen pares, fills, néts, nebots, veïns, nens que estiguin jugant al carrer i, fins i tot, algun avi que passi demanant caritat. Compartir forma part de la seva quotidianitat. Si tenen cafè, l'ofereixen a tothom qui vagi a casa seva; si fan *buñuelos de yuca*, els reparteixen amb els veïns i els envien amb els nens a tots els parents i amics; si tenen aigua i el veí no en té, els en regalen un bon bidó; si no tens on viure, acomoden les petites cases per tal que tinguis un lloc on dormir. És per això que a vegades, en casetes petites, de fang o de fusta, hi trobem famílies nombrosíssimes, amb néts, fills adoptius que algú que no se'n podia fer càrrec havia «regalat» o abandonat, cosins llunyans, xicotes del fill, amics de la família... Una vertadera lliçó de vida que hauríem d'anar aprenent.

Terra de contrastos

I així, a poc a poc, amb la sensació que el temps passa massa ràpid, es va fent fosc, i passen els dies, les setmanes, els mesos, i allò que havia de ser un viatge d'estudis, o un viatge de feina, o un viatge familiar o de descans, es va convertint en una lliçó de vida, en una experiència tan intensa, tan profunda, que t'agradaria que no s'acabés mai. Trobes a faltar moltes coses del teu país d'origen; de fet, només trobes a faltar les persones més estimades, la resta s'oblida ràpid; i tot allò que eren comoditats imprescindibles, ara gairebé s'han oblidat. No et fa res rentar tota la roba a mà encara que se t'encetin els dits; no et fa res dutxar-te amb una galledeta d'aigua gelada, ni passar tot el dia sense llum, o sense aigua corrent; amb la bicicleta, a peu o amb bus pots arribar a tot arreu, sense necessitat de cap altra mena de vehicle; amb els ulls ben oberts, les orelles ben parades i el cor a punt, n'hi ha més que de sobres, la resta és completament innecessari. I és que a Nicaragua hi ha molt per viure, per aprendre, per sentir, per qüestionar, per criticar, per construir; s'ha d'estar

Assegut al seu balancí, en Manuel comparteix amb nosaltres la seva vida.

Aquesta família, la meua família, és una escola de solidaritat.

Gent petita, de llocs petits, que fan coses petites que transformaran el món.

Nicaragua, un mar d'emocions, d'experiències,
de vida i sobretot d'amor...

preparat per a qualsevol cosa, s'ha d'estar predisposat a viure qualsevol tipus de situació: a enamorar-te d'una mirada, d'un paisatge, d'una cançó. S'ha de voler viure entre persones, parlar, riure, plorar, compartir; pujar al bus i que tothom pari la mà per ajudar-te; que els nens i segueixin, et parlin, t'abraçin; que els nois i les noies et preguntin sobre la teva vida, sobre el teu país; que les dones t'expliquin les seves situacions tan dures, que els homes et vulguin ensenyar les seves terres i les seves collites; que tothom et vulgui convidar a cafès, a *arroz de leche*, a un *gallopintito con guineo con sal*; s'ha d'estar disposat en qualsevol moment a ballar, a cantar, a riure, a somriure, però també a plorar, a pensar, a tenir por... Disposat perquè cada moment et faci posar la pell de gallina, i que els sentiments, les sensacions, els pensaments es multipliquin per mil en cada situació; s'ha d'estar disposat perquè cada petit moment es converteixi en un gran moment, en un moment tan especial que et marcarà profundament com a persona i que es gravarà tan intensament que ja res no l'esborrarà del teu cap i del teu cor.

Nicaragua, coneguda popularment com la terra dels llacs i dels volcans, la ja meva Nicaragua, jo la definiria com la

tan amargament dolça terra dels contrastos i les contradiccions. Amarga per la situació política, social i econòmica que li toca viure; però dolça, molt dolça, per la seva gent, els seus nens, les seves nenes, els nois i les noies, els homes i les dones, els avis i les àvies; dolça per les seves cançons, els seus paisatges, les seves tradicions. Els contrastos són clarament visibles: cases que fàcilment podríem confondre amb una d'europea, al costat d'un habitatge fet amb quatre cartrons i ferros trobats a l'abocador. I les contradiccions... bé, d'aquestes cadascú té les seves, que directament o indirecta et van desmuntant tot el sistema de valors i de creences construïts fins al moment... Nicaragua, doncs, no és un país qualsevol; ara és també el meu país. En sóc una més i me'l sento tan meu com els mateixos *nicas*; tinc la meva família nicaragüenca, els meus amics, els meus racons —sota un *guanacaste* o un *malinche*(10) florit he passat tantes belles estones—, i les meves cançons, que taral·lejo inconscientment quan vaig pel carrer....

Amb la maleta plena

Vaig arribar ara ja fa un temps amb la maleta plena de pors, d'inseguretats i, per què no dir-ho, de prejudicis d'allò desconegut; també venia carregada

d'il·lusió, de nervis, de ganes de conèixer, de viure, d'experimentar. Ara me'n vaig novament amb la maleta plena, molt més; en aquesta ocasió plena de records inoblidables, d'experiències irrepetibles, de coneixements nous i més amplis; me'n vaig plena de cartes de persones estimades, d'adreces on escriure, de cares, de mirades, de somriures, d'abraçades, d'estretes de mans, de *plàstics*. Me'n vaig trista pel que deixo, perquè aquí m'han donat tant...; però me'n vaig tranquil·la, perquè tinc la seguretat que un dia, no molt llunyà, tornaré.

Elena Montiel

Notes

- 1 Acció de picar amb les mans la massa del blat de moro per anar-li donant una forma arrodonida.
- 2 Massa rodona i plana de blat de moro que mengen com a acompanyament de qualsevol plat.
- 3 Combinació d'arròs i *frijoles*.
- 4 Recipient que s'utilitza per guardar l'aigua.
- 5 Manta.
- 6 Escut del centre, de roba i plastificat, que han de portar penjat a la camisa obligatòriament.
- 7 KLOMBERG, Theo: *Algo más que un beso. En camino con el pueblo de Sandino*, Managua, 2004.
- 8 Boles per jugar a bales.
- 9 Baldufes.
- 10 El *guanacaste* i el *malinche* són dos arbres típics de Nicaragua.